

VVD66: de liberale regenboog

De Europese verkiezingen maken eens in de 5 jaar het Europees Parlement zichtbaar. Een bijzonder aspect is dat binnen het EP D66 en VVD geen politieke tegenstanders maar partners blijken te zijn. En dat zijn zij niet voor even maar al jarenlang wordt in een goede onderlinge verstandhouding gezamenlijk in de Europese liberale fractie opgetreden. Als die Europese samenwerking kan, waarom zou dat dan niet op nationaal niveau kunnen?

Het openbaar bestuur wordt in onze liberale democratie aangestuurd door volksvertegenwoordigers. Om tot volksvertegenwoordiger verkozen te worden, is het nodig dat een kandidaat zich van andere kandidaten kan onderscheiden. Mensen met een gelijkgestemde visie over hoe de maatschappij ingericht moet worden en in het bijzonder wat daarbij de rol van de overheid is, groeperen zich in politieke partijen. Mensen doen dat vanuit one-issue opportunisme of vanuit verschillende idealen te onderscheiden in een van de drie politieke hoofdstromingen, de socialistische, de christelijke of de liberale stroming met varianten daarbinnen waaronder de vrijzinnig-democraten binnen de liberale traditie

Centraal in het denken van alle liberalen staat de vrijheid van het individu. Steeds wordt de vraag gesteld: wat mag een individu in alle vrijheid wel of niet doen en waardoor wordt de vrijheid begrensd? In de politieke praktijk betekent dit dat door liberale volksvertegenwoordigers steeds afgewogen wordt in welke mate de vrijheid van het individu door de overheid ingeperkt mag worden. In hoofdlijnen zijn van oudsher de liberalen te onderscheiden in zij die relatief veel overheidsinvloed accepteren op materiële zaken (sociaal-liberalen) en degenen die zo min mogelijk overheidsinvloed op materiële zaken wensen (klassiek-liberalen).

Wat liberalen altijd gemeenschappelijk hebben is de vrijheid op immaterieel gebied. De overheid zal nooit ingrijpen in de keuzes van het individu om zijn of haar leven in te richten.

In de parlementaire geschiedenis zijn liberale partijen in te delen op de as “veel – weinig” overheid. Splitsingen van liberale partijen in nieuwe liberale partijen zijn altijd het gevolg van verschil van inzicht hoe de overheid zich dient op te stellen ten opzichte van het individu. Met name aan het begin van de 20ste eeuw deden zich verschillende liberale partijvorming voor vanuit de Liberale Unie (later Vrijheidsbond, de Liberale Staatspartij) en de Vrijzinnig Democratische Bond. Na de Tweede Wereldoorlog hebben alle liberalen onder leiding van de VDB-voorman P.J.Oud zich verenigd in de VVD. Nadien heeft zich geen enkele serieuze splitsing voorgedaan.

D66 is als democratiseringsbeweging in de jaren zestig ontstaan. Een beweging die expliciet niet tot een politieke ideologische stroming wenste ingedeeld te worden. Zie daarvoor bijvoorbeeld de brochure “Een reden van bestaan” van Hans van Mierlo. Ook recente afsplitsingen van de VVD hebben niet tot nieuwe liberale partijen geleid. Zowel de PVV als ToN zijn nationalistisch en opportunistisch geïnspireerde nieuwe partijen.

Vanuit parlementair historisch oogpunt bezien doet zich nu wel de bijzondere situatie voor dat voorheen niet-liberale partijen zich ook rekenen tot de liberale partijen. In het bijzonder geldt dat voor D66. Met name de Europese parlementaire situatie heeft geleid tot een voorheen nationaal ondenkbare positionering. Met de Europese verkiezingen en de regeling rond fractievorming binnen het Europees Parlement hebben VVD en D66 de handen in een geslagen. Daarbij gaat het om lijstverbindingen om zo de stemmen bij een restzetelverdeling ten goede van D66 of VVD te laten komen. Kan dat als een technische samenwerking gezien worden, de samenwerking van D66 en

VVD- Europarlementariërs in een fractie, de Alliance of Liberals and Democrats in Europe (ALDE) is een politieke samenwerking. Een samenwerking die recht doet aan de eigen inbreng maar tevens een positie kan geven aan de 5 Nederlandse liberalen de ALDE-fractie van 100 leden. Oud-D66 Europarlementariër Lousewies van der Laan schetste in Trouw van 21 januari 2009 deze positie als een nuttige omdat de Nederlanders in Europees perspectief een middenpositie in de ALDE-fractie innemen. Daardoor kan ondanks de numerieke beperking toch invloed uitgeoefend worden. Het gaat wellicht te ver om te stellen dat Europese samenwerking VVD-D66 de basis is voor de ontwikkeling binnen D66 en VVD nationaal. Maar deze samenwerking maakt door de aard van de samenwerking dat VVD en D66 niet tegenover elkaar staan. De nadruk ligt op wat hen bindt en niet op wat hen scheidt. Een ontwikkeling van de afgelopen jaren is dat D66 zichzelf ook nationaal expliciet profileert als een liberale partij met een “progressief sociaal-liberale visie”, die een middenweg tussen veel en weinig overheid voorstaat.

Een andere, recente ontwikkeling is dat als gevolg van de instroom van nieuwe bevolkingsgroepen met nieuwe religies, de islam in het bijzonder, liberalen zich gaan onderscheiden in vrijzinnigen en cultureel-conservatieven. Daarbij gaat de discussie niet over de mate van materiële overheidsbemoediging maar over hoe de overheid om moet gaan met de immateriële vrijheid van het individu. Vrijzinnigen zijn daarbij wars van iedere overheidsbemoediging. Het individu bepaalt zelf zijn levensstijl en de persoonlijke levenssfeer moet gerespecteerd worden. Cultureel-conservatieven gaan ook uit van de vrijheid van het individu maar plaatsen dat wel in de context van de Nederlandse beschavingsfundamenten, zoals de joods-christelijke traditie, het humanisme en de Verlichting. Niet voor niets vormde deze gedachte in de discussie over de concept-VVD Beginselverklaring in november 2008 een belangrijk punt. Vrijzinnig liberalen verwerpen het idee om Nederlandse beschavingsfundamenten te absoluteren als onderdeel van liberale beginselen. Cultureel conservatief liberalen zien in deze fundamenten een zekerheid om de immateriële vrijheid te waarborgen tegen fundamentalistische intolerantie. Voorbeeld: vrijzinnigen zullen vrouwen vrij laten in het te kiezen voor het dragen van een boerka behalve als dit functioneel maatschappelijk niet passend is (bv ambtenaren als vertegenwoordigers van de neutrale geseclariseerde overheid). Cultureel-conservatieven zien juist de boerka als een uiting van intolerantie, omdat een richting binnen de islam vrouwen dwingt tot het dragen van een boerka.

Tijdens de VVD-ledenvergadering is gekozen voor het opnemen van de beschavingsfundamenten (cultureel-conservatief). Gelijkzeitig is echter ook aan vrijzinnigen tegemoet gekomen door in een adem het liberale principe van scheiding van Kerk en Staat in de Beginselverklaring op te nemen. Interessant is overigens om te zien hoe de nieuwe Beginselverklaring van de VVD op veel punten steeds weer het evenwicht tussen niet alleen vrijzinnig liberale en cultureel conservatieve onderwerpen zoekt, maar ook tussen sociaal-liberalen en klassiek-liberalen. Dat komt bijvoorbeeld goed tot uiting in enerzijds oog te hebben voor de mens als sociaal wezen en de daarbij behorende plicht van de overheid tot sociale rechtvaardigheid en het pleidooi voor een kleine, krachtige overheid.

Synchroon aan de discussie over de VVD-beginselverklaring vindt ook binnen D66 de discussie over hun liberale antwoord op de maatschappelijke vraagstukken plaats. Daarbij vindt de discussie plaats tussen de vrijzinnig, sociaal-liberalen en de traditioneel-democraten. Met name deze traditioneel-democraten die een hang hebben naar de oude redenen van bestaan van D66 als politieke partij zien invloed verdwijnen. Oude democratische kroonjuwelen hebben hun glans verloren en politieke items als euthanasie en abortus zijn vanuit de vrijzinnig liberale keuzes van zelfbeschikking op

politiek aanvaardbare wijze in Nederland geregeld. Alexander Pechtold gebruikt iedere gelegenheid om expliciet de vrijzinnige, sociaal liberale visie naar voren te brengen en zichzelf als liberaal te positioneren. En als sociaal-liberaal gaat hem dat gemakkelijk af. Logischerwijs leidt dit tot een innerlijke worsteling bij D66-ers die de duiding "liberaal" in de eerste plaats koppelen aan het imago van het merk "VVD" en niet aan een gedachtegoed. Pas als de schroom overwonnen wordt om emotionele merkgevoelens te overbruggen, komt een discussie tot stand over ideeën. Uiteraard zijn voor een discussie twee partijen noodzakelijk. Ook binnen de VVD zal een vergelijkbare schroom overwonnen moeten worden. Complicerende factor voor de VVD van nu is dat Mark Rutte te veel electoraal strategisch opereert om zo toch nog de rechterflank (PVV, TON) te kunnen bedienen. De angst om aan PVV/TON stemmen te verliezen, maakt de VVD als liberale partij zwakker dan nodig. Vanuit een Europese ervaring kan alleen maar versterking plaatsvinden. Daarbij kan de liberale partijontwikkeling in de jaren negentig bij de Vlaamse liberalen als voorbeeld dienen. De klassiek liberale Vlaamse PVV, een VVD zusterpartij, en de sociaal-liberalen uit de Volksunie hebben toen de handen in een geslagen en de Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD, nu Open VLD) opgericht. En met succes, de oude partijen kregen samen onvoldoende stemmen om een echte vuist te kunnen maken. De nieuwe VLD werd direct de grootste partij en mocht de Belgische premier leveren. Juist door samenwerking geeft 1 en 1 geen 2 maar 3. Ik besef ook dat dit om emotionele redenen nu niet op korte termijn kan plaatsvinden. Zo zal rekening gehouden moeten worden met het belangrijke verschijnsel van cognitieve dissonantie. Mensen hebben de neiging om tegen beter weten vast te houden aan eerder ingenomen standpunten ook al is er geen rationele grond meer voor. Verscholen wordt dan bijvoorbeeld achter het zeer korte termijn- en schijn-argument, dat D66 of VVD geen belang bij samenwerking zou hebben vanwege gunstige opiniepeilingen. Dat is dan uitiem redeneren vanuit de waan van de dag. Voor nu lijkt het mij van belang een open discussie aan te gaan over een liberale politiek waarin de 4 liberale kleuren samen een VVD66-regenboog vormen. Een open discussie met als doel om samen de liberale stroming in Nederland sterk maken. En zoals kenmerkend is voor een regenboog: positief met een perspectief op een zonnige periode.

Norbert Klein
Voorzitter Liberale Stroomgroep